

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

No9
2025

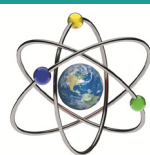
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

PSIXOLOGIYA YO'NALISHI

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 97 sahifa,
1-sentyabr, 2025-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijranovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

- Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik*
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F.O. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalarini tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F.O. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – doctor of philosophy (PhD) in psychology

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo‘yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo‘yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta’limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo‘yicha
ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

BOSHLANG'ICH SINFLAR O'QUVCHILARINING INTELLEKTUAL RIVOJLANISHIDA PEDAGOG SHAXSINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI	8
Ashurov Ramzidin Ramazonovich	
SUITSIDIAL HOLATLARNI KELTIRIB CHIQARUVCHI OMILLAR	11
Sadilloev Odiljon Oripovich	
MAHKUM SHAXSINING IJTIMOY-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI O'RGANISH YUZASIDAN ILMIY TAHLILLAR	15
Turdiyev Zafar Erkinovich	
TALABALARDA KORRUPSION XULQ-ATVORGA IJTIMOY-PSIXOLOGIK MEXANIZMLARI	18
Xamidov Mansurjon Abduxalilovich	
AYOLLARDA KETISH ISTAGI FENOMENI VA MIGRATSIYA MOTIVLARINING PSIXOLOGIK DETERMINANTLARI (ICHKI MIGRANT AYOLLAR MISOLIDA)	21
Sadullayeva Jamilaxon Ibodilla qizi	
HARBIY XIZMATCHILARDA PSIXIK O'ZINI O'ZI BOSHQARISH DOIRASIDA PSIXOLOGIK HIMOYA MEXANIZMLARINING QO'LLANILISH XUSUSIYATLARI.....	30
Qiyomxo'jayeva Madina Rustambek qizi	
NAMANGAN OILALARIDA SHAXSLARARO MUNOSABATLARNING IJTIMOY-PSIXOLOGIK TAVSIFI	35
Turg'unboyeva Azizaxon G'ulomovna	
PROFILAKTIKA INSPEKTORLARI KASBIY FAOLIYATIDA PSIXOLOGIK BARQARORLIKNI RIVOJLANTIRISH	39
Berdiyeva Raxima Shakarboyevna	
O'ZBEKISTON PSIXOLOGLARI TADQIQOTLARIDA EMOTSIONAL HOLATLAR VA AYBDORLIK HISSINING PSIXOLOGIK TAHLILI	44
Sultanova Saida Muhiddin qizi	
DEVIANT XULQLI YOSHLARNING IJTIMOY MOSLASHUV MEXANIZMLARIDA HISSIY-IRODAVIY JIHATLARNING AHAMIYATI	47
Zaripova Zilola Erkin qizi	
SHAXSDA IMPOSTER SINDROMI VA SALBIY BAHOLANISHDAN QO'RQISHNING PSIXOLOGIK ALOQADORLIGI	51
Yuldasheva Nilufarxon Sherqo'zi qizi	
КОЛЛЕКТИВИЗМ И ИНДИВИДУАЛИЗМ В МЕЖЭТНИЧЕСКОМ ОБЩЕНИИ: КУЛЬТУРНЫЕ ОСНОВАНИЯ ПОВЕДЕНИЯ В ВОСТОЧНЫХ И ЗАПАДНЫХ ОБЩЕСТВАХ.....	54
Айдарова Диана Сматуллаевна	
O'QITUVCHILARGA KO'RSATILADIGAN PSIXOLOGIK XIZMATNING ILMIY ASOSLARI	62
Usmonova Dilnoza Bahodir qizi	
DESTRUKTIV AXBOROT TAHDIDLARIGA QARSHI PSIXOLOGIK PROFILAKTIKA STRATEGIYALARI.....	66
Barakayeva Nilufar Zubaydullo qizi	
THE STRUCTURAL MODEL OF STUDENTS' ENGAGEMENT IN LIFELONG LEARNING	72
Y.K. Quliev	
"PSYCHOLOGICAL CORRECTION MODEL OF COGNITIVE IMPAIRMENTS IN PATIENTS WITH CORONARY HEART DISEASE"	79
Kudratova Aziza Ne'matovna	
DEVIANT GURUHGA MANSUB YIGIT VA QIZLARNING SHAXSIY PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARINING "DEVIANT XULQ-ATVORGA MOYILLIK" VA "INTERNETGA QARAMLIK" BILAN O'ZARO BOG'LIQLIGI	83
Akbar Begaliyevich Chimanov, R.Abdurasulov	

O'SMIRLIK DAVRIDAGI STRESSNING PSIXOLOGIK JIHATLARI	88
Tulyaganova Gulnoza Olimjonovna	
TALABALARDA XARAKTER AKSENTUATSIYASI VA GENDER XUSUSIYATLARINING O'ZGARISHIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR.....	93
Alanazarova Sholpan Artikbaevna, Janabaeva Raxima Orazali qizi	

TALABALARDA XARAKTER AKSENTUATSIYASI VA GENDER XUSUSIYATLARINING O'ZGARISHIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR

Alanazarova Sholpan Artikbaevna

Qoraqalpoq davlat universiteti Pedagogika va psixologiya kafedrasida dotsenti,
Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori
sholpanallanazarova25@gmail.com

Janabaeva Raxima Orazali qizi

Berdaq nomidagi Qoraqalpoq davlat universiteti
Magistratura bosqichi Psixologiya mutaxassisligi talabasi
E-mail: rakhimaurazaliyevna@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada talabalarda xarakter aksentuatsiyasi va gender xususiyatlari o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik A.E. Lichko tipologiyasi asosida tahlil qilindi. Qoraqalpoq davlat universitetining psixologiya yo'nalishi talabalari ishtirokida so'rovnoma va psixologik testlar yordamida o'tkazilgan tadqiqot 25 nafar talabani qamrab oldi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, erkak talabalar orasida gipertim va sikloid tiplar ko'proq uchrasa, ayol talabalar orasida emotsional va astenonevrotik tiplar ustunlik qildi. Xarakter aksentuatsiyasi va gender xususiyatlarining shakllanishida oilaviy tarbiya, ijtimoiy stereotiplar va ta'lim muhiti muhim omillar sifatida qayd etildi. Tadqiqot natijalari pedagogik amaliyotda shaxsga yo'naltirilgan yondashuvni takomillashtirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: xarakter aksentuatsiyasi, Lichko tipologiyasi, gender, talabalar psixologiyasi, emotsional tip, gipertim tip, astenonevrotik tip, shaxsga yo'naltirilgan yondashuv.

Abstract: This article examines the relationship between character accentuation and gender characteristics among students based on A.E. Lichko's typology. The study was conducted among students of the Psychology Department at Karakalpak State University using questionnaires and psychological tests, involving 25 participants. The results showed that hyperthymic and cycloid types were more common among male students, while emotional and asthenoneurotic types predominated among female students. Family upbringing, social stereotypes, and the educational environment were identified as key factors influencing the formation of accentuations. The findings have practical implications for improving personalized approaches in pedagogy.

Key words: character accentuation, Lichko typology, gender, student psychology, emotional type, hyperthymic type, asthenoneurotic type, personalized approach.

Аннотация: В статье рассматривается взаимосвязь акцентуаций характера и гендерных особенностей студентов на основе типологии А.Е. Личко. Исследование проведено среди студентов психологического направления Каракалпакского государственного университета с использованием анкетирования и психологических тестов, в котором приняли участие 25 студентов. Результаты показали, что у юношей чаще встречаются гипертимный и циклоидный типы, а у девушек — эмоциональный и астеноневротический. Установлено, что формирование акцентуаций связано с семейным воспитанием, социальными стереотипами и образовательной средой. Выводы исследования имеют практическое значение для совершенствования личностно-ориентированного подхода в педагогике.

Ключевые слова: акцентуация характера, типология Личко, гендер, психология студентов, эмоциональный тип, гипертимный тип, астеноневротический тип, личностно-ориентированный подход.

KIRISH

Xarakter aksentuatsiyasi — bu shaxs xususiyatlarining normal diapazondagi haddan tashqari kuchayishi holatidir. Karl Leongard aksentuatsiyani inson xarakteridagi ayrim belgilar me'yordan chetga chiqishi sifatida ta'riflagan, A.E. Lichko esa uni "ayrim xarakter xususiyatlarining haddan tashqari kuchayishi, biroq bu holat normal chegaralardan tashqariga chiqmaydi" deb ta'kidlaydi [5; 6].

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Aksentuatsiya holatidagi shaxslar ma'lum vaziyatlarda o'z xarakter xususiyatlarini kuchliroq namoyon qiladi, natijada muayyan psixogen omillarga nisbatan o'ziga xos sezgirlik kuzatiladi [7; 4]. Aksentuatsiyalar, asosan, o'smirlik va yoshlik davrida yaqqol namoyon bo'lib, shaxsning ijtimoiy muhitga moslashuviga bevosita ta'sir ko'rsatishi mumkin [1; 2].

Bundan tashqari, gender (jinsiy) xususiyatlar ijtimoiy-psixologik tushuncha bo'lib, hayotimizda biologik jins bilan bir qatorda ijtimoiy rollarni ham belgilaydi. G. Stoller ta'rificha, "gender — bu biologik jins asosida shakllanuvchi ijtimoiy-konstruksion tushuncha bo'lib, jamiyatda ayollar va erkaklar roli orqali namoyon bo'ladi" [5]. Shu sababli, jinsiy identifikatsiya (o'zini ayol yoki erkak deb anglashi) va jamiyatdagi jinsiy rollar har bir shaxsda turlicha kechadi hamda xarakter aksentuatsiyasi bilan o'ziga xos bog'liqlikka ega bo'lishi ehtimoldan xoli emas.

Aksentuatsiya ko'pincha o'smirlik davrida faol rivojlanadi va uning so'nggi bosqichlari taxminan 18 yosh atrofida tugaydi. Shu bois tadqiqot obyekti sifatida 1-kurs talabalari tanlab olindi. Mazkur ishda Qoraqalpoq davlat universitetining psixologiya yo'nalishida tahsil olayotgan 25 nafar talaba (jinsiy tarkib: 12 nafar erkak va 13 nafar ayol) ishtirok etdi. Tadqiqotning asosiy maqsadi — A.E. Lichko tipologiyasi asosida talabalardagi xarakter aksentuatsiyasi turlari va genderga xos xususiyatlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni aniqlash hamda ushbu jarayonga ta'sir etuvchi ijtimoiy-psixologik omillarni o'rganishdan iborat bo'ldi.

METODOLOGIYA

Tadqiqot metodlari. Tadqiqotda so'rovnoma va psixologik testlar qo'llanildi. Ularning yordamida talabalarda uchraydigan aksentuatsiya turlarining taqsimoti aniqlanib, erkak va ayol guruhlarini o'rtasidagi farqlar batafsil tahlil qilindi.

Tadqiqotga Qoraqalpoq davlat universitetining psixologiya ta'lim yo'nalishi 1–2-bosqich talabalari jalb etildi (jami 25 kishi: 12 nafar erkak va 13 nafar ayol).

Qo'llanilgan metodikalar:

A.E. Lichko tomonidan adaptatsiya qilingan Leongard–Shmishek xarakter aksentuatsiyasi so'rovnomasi (ba'zi manbalarda "Leonhard–Lichko testi" deb ham yuritiladi);

gender identifikatsiyasi va ijtimoiy rollar bo'yicha bazaviy so'rovnoma;

umumiy demografik ma'lumotlar va talabalarning hayot sharoitlariga doir so'rovnoma.

Ishtirokchilarga metodikalarni to'ldirish bo'yicha aniq ko'rsatmalar berildi va testlar mustaqil ravishda bajarildi. Har bir aksentuatsiya tipining qisqa ta'rifi bilan tanishtirilib, zarur hollarda o'zini baholash elementlari ham kiritildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, Lichko tipologiyasi asosida aniqlangan xarakter aksentuatsiyasi turlari jinsiy omil bo'yicha sezilarli darajada farqlanadi. 25 nafar talaba ishtirokida o'tkazilgan psixologik testlar quyidagi ma'lumotlarni taqdim etdi:

Erkak talabalar orasida gipertim tip (optimistik, faol, tashabbuskor) 41,7% ni tashkil etdi. Bu talabalar ijtimoiy faol, ochiqko'ngil, tashqi muhitga moslashuvchan bo'lib, liderlikka intilishi bilan ajralib turadi. Shuningdek, 33,3% erkak talabada sikloid tip kuzatildi. Bu tipdagi talabalar kayfiyatning ko'tarinki va tushkun holatlar o'rtasida davriy ravishda o'zgarib turishi bilan tavsiflanadi, bu esa o'quv jarayonida motivatsiya beqarorligi va emotsional fonning tez o'zgarishi bilan izohlanadi.

Ayol talabalar orasida emotsional (labil) tip 38,5% da qayd etildi. Bu tip vakillari odatda nozik hissiyotli, boshqalarning kayfiyatiga sezgir va ijtimoiy munosabatlarda empatik bo'lishadi. Yana 30,8% ayol talabada astenonevrotik tip kuzatildi. Bu tip xavotirchanlik, tez charchash va stressga yuqori sezgirlik bilan xarakterlanadi.

Ushbu natijalar Popov (2012) tadqiqotlari bilan mos keladi. U ham tibbiyot yo'nalishidagi talabalar orasida jinsiy omil bilan bog'liq aksentuatsiya profillarida sezilarli farqlarni qayd etgan.

Qo'shimcha so'rovnoma va intervyu natijalari shuni ko'rsatdiki, xarakter aksentuatsiyasiga nafaqat biologik, balki ijtimoiy va shaxsiy omillar ham sezilarli ta'sir ko'rsatadi:

Avtoritar tarbiya uslubini qabul qilgan oilalarda nevrotik va astenik tiplar ko'proq uchradi.

Demokratik va qo'llab-quvvatlovchi tarbiya olgan talabalar orasida esa gipertim va optimistik tiplar ustun bo'ldi.

O'quv jarayonidagi raqobatbardoshlik darajasi ham muhim rol o'ynadi: qattiq baholash tizimiga duch kelgan ayol talabalar orasida xavotirchanlik oshgan bo'lsa, erkaklarda impulsivlik va keskinlik kuchaydi.

Gender stereotiplari ham talabalarning xarakter profillariga bevosita ta'sir ko'rsatdi. Jamiyatda ayollar uchun "hissiy, mehribon, nozik" bo'lish qadrlangani uchun ularda emotsional tipning ustunligi kuzatildi; erkaklar esa "faol, tashabbuskor, qat'iyatli" sifatlar bilan baholangani sababli gipertim tip ularda ko'proq rivojlandi.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, aksentuatsiyalar shaxsning o'zini namoyon qilish jarayonida ham imkoniyat, ham xavf omili sifatida namoyon bo'ladi. Gipertim tip ijodkorlik va liderlik salohiyatini kuchaytirsa, emotsional tip insonlararo munosabatlarda sezgirlikni oshiradi. Ammo kuchli stress yoki noqulay muhit sharoitida bu tiplar psixologik beqarorlik, tashvish, shaxslararo kelishmovchilik kabi holatlarga ham olib kelishi mumkin.

Shuning uchun aksentuatsiya turlarini hisobga olgan psixoprofilaktika, stress-menejment va guruh psixoterapiyasi talabalarning psixologik barqarorligini mustahkamlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Markaziy Osiyo mamlakatlarida ushbu masala yetarlicha o'rganilmagan bo'lib, tadqiqot natijalari zamonaviy ta'lim tizimi va gender tengligi siyosati sharoitida dolzarb ahamiyat kasb etadi. Masalan, ayollarda liderlik sifatlarini rivojlantirish bo'yicha ijtimoiy islohotlar ularning xarakter tiplarini ham o'zgartirishi mumkin. Proskuryakova va Polilov (2019) ham gender va aksentuatsiya o'rtasidagi murakkab o'zaro ta'sirni ta'kidlab, bu tushunchalarni ajratib bo'lmasligini ko'rsatgan.

Tadqiqotimiz natijalari zamonaviy o'quv jarayonida shaxsga yo'naltirilgan yondashuv uchun muhim metodik asos yaratadi: gipertim tipdagi talabalar uchun ijodiy topshiriqlar samarali bo'lsa, emotsional tipdagi talabalar bilan ishlashda qo'llab-quvvatlovchi, hissiy jihatdan moslashuvchan pedagogik yondashuv foydali bo'ladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'tkazilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, Lichko tipologiyasi asosida aniqlangan xarakter aksentuatsiyasi turlari talabalarda jinsiy omilga bog'liq ravishda sezilarli farq qiladi. Aksentuatsiyalar shaxsning ijtimoiy-psixologik moslashuviga, stressga bardoshlilikiga va ta'limdagi muvaffaqiyatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Bundan tashqari, aksentuatsiya va gender xususiyatlarining shakllanishida genetika, oilaviy tarbiya, jamiyatdagi stereotiplar va ta'lim muhiti kabi omillarning roli yuqoriligicha qolmoqda.

Ushbu natijalar asosida quyidagi xulosalar chiqarildi:

Xarakter aksentuatsiyasi turlari Lichko tipologiyasida turlicha bo'lib, ularning jins bo'yicha taqsimoti sezilarli farq qiladi. Erkak talabalar orasida gipertim va sikloid, ayol talabalar orasida esa emotsional va astenonevrotik tiplar ko'proq uchraydi. Ushbu ma'lumotlar o'quv jarayonlarini tashkil etishda va talabalarga individual yondashuvni shakllantirishda e'tiborga olinishi zarur.

Aksentuatsiyalar odatda muayyan shart-sharoitlarda faollashadi va shaxsning ruhiy salomatligini saqlashda muhim omil sifatida namoyon bo'ladi. Haddan tashqari kuchaygan aksentuatsiyalar stress ta'sirida psixologik beqarorlikka olib kelmasligi uchun, ularni erta aniqlash va psixoprofilaktik tadbirlar o'tkazish muhimdir.

Gender xususiyatlari bilan bog'liq ijtimoiy-psixologik omillar — ota-ona munosabati, jamiyatdagi gender stereotiplari, kasb tanlashdagi qadriyatlar — aksentuatsiya xususiyatlariga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Shu bois, yoshlar tarbiyasida gender tengligini hisobga olgan kompleks pedagogik va psixologik yondashuv zarurdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Leonhard K. Akzentuierte Persönlichkeiten. — Rostov n/Don: Feniks, 2000.
2. Lichko A.E. Psixopatii i aktsentuatsii kharaktera u podrostkov. — Leningrad: Meditsina, 1983.
3. Jurayev X.O. O'smirlarda xarakter aksentuatsiyasi tiplarining deviant xulq-atvor shakllanishiga ta'sirining psixologik mexanizmlari // *Oriental Renaissance: Educational, Natural and Social Sciences*. 2023. 3(9):560-569.
4. Veselkova E.A., Yudin A.Yu. Aktsentuatsii kharaktera u studentov psixologov i yuristov // *Alley of Science*. 2024. №4 (91).
5. Proskuryakova L.A., Polilov S.V. Sravnitel'nyy analiz aktsentuatsiy kharaktera s gendernoy identichnost'yu u studentov // *Molodoy uchyonyy*. 2019. №44 (282):300-302.
6. Parfilova E.R., Karimova S.G. Adolescents' Demonstrative Behavior Research // *Int. J. of Science and Environmental Education*. 2016. Vol.11, No.6:1127-1135.
7. Popov D.D. Polovyye razlichiya aktsentuatsiy kharaktera u studentov-medikov // *Uchitel'skiy zhurnal*. 2012. (maqola).

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. № 9

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.